

- Laestadius, Lars Levi (1949–64). *Dårhushjonet*. Toim. Erik Bäcksbäck. Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Marmier, Xavier (1842–45). *Relation du voyage. Voyages de la commission scientifique du Nord, I-II*. Paris: Arthud Bertrand.
- Mériot, Christian (1975). Une reponse religieuse a une situation de depersonnalisation ethnique. *Cahiers de Centre d'Etudes et de Recherches Ethnologiques* 3: 31–73.
- Minde, Henry (1998). Constructing Laestadianism: A case for Sami survival? *Acta Borealia* 15(1), 5–25.
- Outakoski, Nilla (1991). *Lars Levi Laestadiusen maahiskuva verrattuna Kaaresuvannon nomadien maahiskäsityksiin*. Oulun Historiaseura.
- Pyysiäinen, Ilkka. (2004). Corrupt doctrine and doctrinal revival: On the nature and limits of the modes theory. Teoksessa *Theorizing religions past: Archaeology, history, and cognition*, toim. Whitehouse & Martin, 173–94. AltaMira Press.

Kirjoittaja on uskontotieteen yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa.

Luokat Suomessa

■ MATTI ALESTALO

Jani Erola (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus 2010.

Sosiaalista eriarvoisuutta tutkittaessa on sosiologiassa perinteisesti tehty ero yhteiskuntaluokkien tutkimuksen ja sosiaalisen kerrostuneisuuden tutkimuksen välillä. Yhteiskuntaluokkia tutkittaessa lähdetään ajatuksesta, että yhteiskuntaluokan muodostavat ihmiset, jotka ovat yhteiskunnassa laadullisesti samanlaisessa asemassa ja joita yhdistää poliittinen ja taloudellinen organisoituminen. So-

siaalista kerrostuneisuutta tutkittaessa painopisteenä ovat yksilöiden väliset hierarkkiset aste-erot tuloissa, koulutuksessa, ammattien arvostuksessa, kulutuksessa, jne. Yhteiskuntaluokkien tutkimus on ollut osa yhteiskuntien keskeisen makrodynamiikan ja vastakohtaisuuksien tutkimusta. Luokkien lisäksi tarkastelussa ovat yleensä tällöin olleet suuret taloudelliset ja poliittiset muutokset sekä muutokset valtion tehtävissä. Yhteiskuntien kerrostuneisuutta tutkittaessa päähuomio on ollut ihmisten välisissä määrällisissä eroissa ja ihmisten sijoittumisessa erilaisiin hierarkioihin.

Yhteiskuntaluokkien tutkimus oli Suomessa vilkasta erityisesti 1970- ja 1980-luvulla. Tämä tutkimus sai perusvirityksensä yhteiskunnan nopeasta muutoksesta maatalousyhteiskunnasta teollisuuden ja palvelujen hallitsemaksi yhteiskunnaksi. Muutokseen sisältyi valtion ja kuntien roolin huomattava korostuminen hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Luokanäkökulma tarjosi välineitä meneillään olevan suuren yhteiskunnallisen murroksen hahmottamiseen ja sen seurausten pohtimiseen. 1990-luvulta alkaen sosiaalisen järjestelmän romahtamisen, ennennäkemätön lama ja laaja työttömyys, siirtyminen tietoyhteiskuntaan ja Euroopan integraation nopea eteneminen suuntasivat makrososiologista tutkimusta uusiin aiheisiin samalla kun pintaan nousi toisenlaisia yhteiskunnallisia jakoja, kuten sukupuolta ja ikäryhmiä painottava tutkimus.

Sosiaalista kerrostuneisuutta koskevaa tutkimusta on sen sijaan tiiviisti jatkettu myös kahden viimeksi kuluneen vuosikymmenen

aikana. Esimerkiksi tulonjakoa ja köyhyyttä, sosiaalista liikkuvuutta, koulutusta ja kulutusta eri muodoissaan on tutkittu monin eri lähestymistavoin ja menetelmin.

Tällaisen historian valossa on virkistävää tarttua kirjaan, joka – sen toimittajan sanoin – asettaa tavoitteekseen ”selittää, mitä ovat yhteiskuntaluokat ja mikä on niiden rooli suomalaisessa yhteiskunnassa”. Vaikka tavoite on vaativa ja tekee kirjasta helposti haavoittuvan, haaste on ollut kuitenkin sitä luokkaa, että se on saanut varsin pätevän kirjoittajakunnan liikkeelle.

Tuloksena on monipuolinen ja monella tavoin hyödyllinen läpivalaisu suomalaisesta yhteiskunnasta.

Kirjan perustan muodostaa ammatteihin nojaava jaottelu, jossa on sekä luokkatutkimuksen että kerrostumatutkimuksen piirteitä. Vaikka yksilöiden ammateista lähtemällä joudutaankin yhteiskunnan kerrostuneisuuden tutkimukseen, valittu lähtökohta on sellainen, että eri luokkiin kuuluvien voi katsoa olevan laadullisesti erilaisissa asemassa. Ammattien perusteella erotetut yhteiskunnalliset ryhmät eivät muodosta selkeää hierarkiaa, vaan ne muodostavat – kuten Jani Erola kirjan johdantoluvussa määrittelee – ”yhdessä luokkarakenteen, reitin, jonka mukaisesti hyvinvointi ja huono-osaisuus jakautuvat yhteiskuntaan”.

Ajatus on se, että vanhempien resurssit ja tahto ja yksilöiden biologinen perimä määrittelevät yhdessä yksilöiden koulutuksen, motivaation ja kyvyt. Yhdessä nämä kaksi tekijäryhmää määrittelevät luokka-asemat. Yksilöiden erilaiset kokemukset yhteiskunnasta, heidän sosiaalinen käyttäytymisensä

ja heidän valintansa ovat suurelta osalta seurausta yksilöiden luokka-asemasta.

Käytännössä kirjan eri lukujen ongelmanasettelut eivät ole mitenkään deterministisiä. Muut keskeiset, yhteiskunnallisia ryhmiä määrittelevät jaot (sukupuoli, ikä, jne.) ovat lähes kaikissa analyyseissä mukana. Niiden selitysvaikutus ei vain ole luokka-aseman luokkaa.

Teoksessa kautta linjan käytetty ammattiluokittelu on englantilaisten sosiologien John H. Goldthorpen ja Keith Hopen ja ruotsalaisen sosiologin Robert Eriksonin 1970-luvulla kehittämiä. Siinä erotetaan toisistaan kaikkiaan yhdeksän luokkaa. Ylimpänä ryhmänä ovat ylimmät professionaaliset ammatit ja suurten yritysten johtajat. Heidät erotetaan omaksi ryhmäkseen alemman tason professionaalista ammattiteistä, kuten opettajista ja liikeyritysten johtajista. Kolmannen ei-ruumiillista työtä tekevän luokan muodostavat toimistotyöntekijät. Pienyritykset jaetaan maanviljelijöihin ja muihin pienyrityksiin. Ruumiillisen työn tekijät jaetaan ammattitaitoihin työntekijöihin, muuhun työväestöön ja maataloustyöväkeen. Luokittelun painopiste on siten ammatin vaatimassa itsenäisyydessä ja työsuhteen laadussa, muiden työn valvonnassa ja erityisosaamisessa. Luokittelua voidaan käyttää myös vähemmän hienojakoisena.

Tätä samaa perusluokittelua käytetään hyväksi läpi koko kirjan. Ratkaisu tekee mahdolliseksi suomalaisen yhteiskunnan eriarvoisuuden kokonaisvaltaisen tarkastelun. Samaa luokitusta on sovellettu sekä väestönlaskenta-aineistoihin että erilaisiin haastattelu- ja kyselyaineistoihin. Tekijöiden huolelli-

sesta paneutumisesta aineistoihin ja niiden analyyseihin kertoo erityyppisen aineisto- ja menetelmäliite. Jatkotutkimusta ajatellen olisi erittäin hyvä, jos näitä aineistoja tarkasteltaisiin rinnakkain. Erityisesti kaikkein ylimmän ryhmän osalta olisi hyvä tietää, missä määrin tilastoaineisto ja erilaiset haastattelu- ja kyselyaineistot kuvaavat samoja ammatteja ja ammattiryhmiä.

Ensimmäisenä edellä esitettyä luokittelua soveltaa Jani Erola luokkien koon muuttumisen ja niihin identifioitumisen tarkasteluun. Lisäksi hän tutkii luokka-aseman vaikutusta tuloihin ja lasten määrään. Juho Härkönen käyttää luokittelua valaistakseen sosiaalista liikkuvuutta. Pirjo Naumanen ja Heikki Silvennoinen tarkastelevat koulutuseroja, Tomi Oinas, Timo Anttila ja Jouko Nätti ajankäyttöä, Heikki Ervasti asennoitumista hyvinvointivaltioon ja Antti Kouvo luokkien ja sosiaalisen pääoman välisestä suhteesta. Luokkajako on mukana myös Juho Saaren esityksessä Euroopan unionista luokkayhteiskuntana. Lisäksi kirjaan on sisällytetty Timo Toivosen ja Harri Melinin katsaukset luokkien ja kerrostumisen tilastointiin ja tutkimukseen Suomessa. Kirja päättyy Jani Erolan yhteenvetoon. Se kokoaa tulokset hyvin yhteen ja osoittaa, että saman jaottelun käyttäminen eri artikkelissa tuottaa yleiskuvan luokista Suomessa.

Kirjan tulosten mukaan sillä, millaiseen yhteiskuntaluokkaan yksilöt ammatinsa perusteella kuuluvat, on varsin vahva vaikutus heidän elämänsä ja kokemuksiinsa. Kirjan mielenkiintoisimmat tulokset liittyvät ylimmän professionaalisen manageriaalisen luokan korostuvaan asemaan. Esimerkiksi

taloudellinen eriarvoisuus ei näy enää niinkään työväenluokan huono-osaisuutena kuin tuon ylimmän luokan selvänä hyväosaisuutena kaikkiin muihin ryhmiin verrattuna. Tämän luokan tulotaso on viime aikoina kasvanut erittäin voimakkaasti. 2000-luvun kuluessa ovat tämän luokan käsitykset tulojaon tasaamisesta ja hyvinvointivaltiota yleensäkin muuttuneet kielteisemmiksi. Jani Erola tiivistää kehityksen toteamalla, etteivät yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden ongelmat nykyisin liity niinkään työväenluokan huono-osaisuuteen vaan ylempään professionaalisen manageriaalisen luokan etuoikeutettuun asemaan.

Tällaiset tulokset osoittavat, että yhteiskuntaluokkien tarkastelulle saattaisi sittenkin olla hyväksi, jos saman aikaan tarkasteltaisiin yhteiskunnan muita rakenteita ja keskeisiä muutoksia. Onko ylimmän kerroksen parantunut asema jossain suhteessa talouselämässä toteutettuihin muutoksiin, hyvinvointivaltion alasarjoon ja uusliberalististen uskomusten voittokulkuun? Poliitikassa hallitseva ajatus on 1990- ja 2000-luvulla ollut usko markkinatalouden kykyyn viedä yhteiskuntaa eteenpäin ja monet yritysten palkkausjärjestelmiä, valtion omaisuutta ja verotusta koskevat ratkaisut ovat perustuneet tähän uskoon.

Erikseen on tietenkin huomattava, ettei ammatista lähtemällä tavoiteta kuin puolet väestöstä. Syrjään jäävät työttömät, eläkeläiset, opiskelijat ja muu epäaktiivi väestö. Juho Saari osoittaa artikkelissaan koko Euroopan unionin luokkarakenteesta, että työssäkäyviä on vajaa puolet eurooppalaisista. Luokkajoon tutkimuksen kannalta on

tärkeää huomata, että jos tarkastellaan vain ammatissa toimivia, jää analyysin ulkopuolelle pitkäaikaistyöttömistä, heikompiosaisista vanhuksista ja muista huonompiosaisista koostuva alin kerrostuma. Esimerkiksi työttömien kokemana niukkuus ja syrjäytyminen sekä heidän köyhyysriskinsä on Suomessa – kuten muuallakin Euroopassa – selvästi suurempi kuin työväenluokan tai keskiluokan. Tämä Juho Saaren tulos on tärkeää pitää mielessä pohdittaessa mahdollisen ”uuden alaluokan” syntymistä.

Teos muodostaa toimivan kokonaisuuden. Sen eri luvut on kirjoitettu siten, etteivät tehdyt analyysit erilaisine teknisine ratkaisuihin hallitse tekstiä, vaan itse tulokset välittyvät lukijoille selvinä. Esitystavan ainoana miinuksena voi pitää joidenkin kuvioiden pienuutta ja jopa epäselvyyttä. Tässä sormi ei kuitenkaan osoita kirjoittajiin vaan kustantajaan.

Ehkä on hyvä myös kysyä, kannattaako tämänkaltaisissa esityksissä murjota aikaisempi tutkimus ”poliittisena” kokonaan romukoppaan ja julistaa omat lähtökohdat ”objektiivisiksi” ja ”moderneiksi” – kuten Laura Kolbe tekee kirjan esipuheessa ja Jani Toivola johdannossa. Esimerkiksi Goldthorpen ja kumppaneiden luokittelu ja osa heidän sosiaalista liikkuvuutta koskevista tuloksistaan olivat meillä luokkatutkijoiden työvälineinä jo 1980-luvun alkupuolella. Aikaisemman tutkimuksen yksioikoinen kytkeminen ”marxilais-demagogiseen näkökulmaan” sisältää saman verran totuusarvoa kuin vaikkapa lause: kepu pettää aina.

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston sosiologian professori (emeritus).